

«روش‌های بازیابی» و «معیارهای ارزیابی» منابع اطلاعاتی در محیط وب (بخش دوم و پایانی)

سوزن در انبار گاه

● دکتر یزدان منصوریان
عضو هیئت علمی گروه کتاب‌داری و اطلاع‌رسانی دانشگاه تربیت معلم تهران

اشاره

در شماره پیش با استفاده از استعاره‌ی جست و جوی سوزن در انبار گاه با انواع جست و جو و بازیابی اطلاعات از محیط وب که به ۱۲ نوع تقسیم می‌شد، آشنا شدیم و شرح ۶ مورد از آن‌ها را خواندیم. ادامه‌ی جست و جو و بازیابی اطلاعات را در این شماره می‌خوانید:

پژوهشگری در صدد پیشنهاد طرحی پژوهشی است، همواره یکی از دغدغه‌های او اصالت موضوع پژوهش است. بنابراین، پژوهشگر تلاش می‌کند با بررسی منابع مطمئن شود که قبلاً پژوهش مشابهی انجام نشده است.

۹. جست‌وجوی همه‌ی انواع اشیای تیز مثل سوزن در انبار گاه^۴

در نهمین شکل جست‌وجو، نوع اطلاعات و قالبی که در آن ارائه می‌شود، اهمیتی ندارد. مثلاً اطلاعاتی که می‌خواهید ممکن است به صورت پایان‌نامه، کتاب مقاله، یا گزارش پژوهشی باشد. گاهی نیز این تنوع مربوط به موضوع مورد بررسی است. مثلاً اطلاعاتی در مورد روش‌های آموزش نوین مورد نیاز است، بدون آن‌که تاکید خاصی بر یک روش مشخص باشد. در این صورت، فهرستی از روش‌ها و ویژگی‌های آن‌ها می‌تواند پاسخ‌گوی نیاز اطلاعاتی مطرح شده باشد.

۱۰. اطلاع از افتادن سوزنی جدید در انبار گاه^۵

دهمین نوع نشانگر تلاش کاربران برای هم‌گامی با تحولات موضوعی در زمینه‌ی خاصی است. مثلاً محققان یک حوزه‌ی موضوعی مایل‌اند چنان‌چه اطلاعات تازه‌ای در آن حوزه منتشر می‌شود، به سرعت از آن مطلع شوند. «نظام‌های آگاهی‌رسانی جاری»^۶ و «اشاعه‌ی اطلاعات گزیده»^۷ نمونه‌هایی از

کلید واژه: منابع اطلاعاتی، جست و جو، بازیابی اطلاعات، محیط وب، ذخیره اطلاعات، اقدام پژوهی.

۷. یافتن تمام سوزن‌های موجود در انبار گاه^۱

هفتمین نوع جست‌وجو در واقع شکل کامل‌تری از نوع ششم است. در این صورت قصد دارید که مرور پیشینه از بیشترین جامعیت برخوردار باشد. در این وضعیت، تمام اطلاعات موجود در یک زمینه‌ی مشخص را نیاز دارید. مثال چنین جست‌وجویی، بررسی پیشینه‌ی تحقیق در رساله‌های دکترها و طرح‌های مرور سیستماتیک^۲ است که کاربر تلاش می‌کند، میزان جامعیت جست‌وجوی خود را به حداکثر ممکن افزایش دهد.

۸. تایید نبود سوزن در انبار گاه^۳

هشتمین نوع زمانی اتفاق می‌افتد که هدف از جست‌وجو به‌جای بازیابی اطلاعاتی مشخص، در واقع کسب اطمینان از نبودن آن است. مثلاً وقتی

رو، باید همواره برای خود محدودیتی در زمانی که به این کار اختصاص می‌دهیم، قائل باشیم.

معیارهای ارزیابی منابع

معمولاً نخستین معیار ارزیابی منابع اطلاعاتی، اعتبار پدیدآورنده‌ی آن است. از این رو، هر گاه با سایت یا منبعی در اینترنت مواجه می‌شویم، ابتدا باید ببینیم پدیدآورنده‌ی حقیقی یا حقوقی آن کیست! آیا یک سایت دانشگاهی است یا در نشانی اینترنتی آن هیچ علامتی مبتنی بر شناسایی وضعیت پدیدآورنده دیده نمی‌شود؟ پس از بررسی وضعیت پدیدآورنده، باید دید محتوای منابع به دست آمده در چه سطحی است و تا چه اندازه جامع و کامل و از آن مهم‌تر، درست و دقیق به نظر می‌رسد. مثلاً اگر آماری در سایت ارائه شده، آیا این آمار با استناد به منابع معتبر ملی یا بین‌المللی همراه است؟

در ادامه‌ی ارزیابی باید دید در تدوین اطلاعات مورد نظر به طور کلی به چه منابعی استناد شده و این منابع از چه درجه‌ای از اعتبار برخوردارند. معیار دیگر، پیوندهای داده شده به آن سایت و پیوندهای خارج شده از آن است. آیا در سایت‌های معتبر پیوندهایی به این سایت داده شده است؟ و همچنین آن سایت خود به چه منابعی پیوند دارد؟ امروزه در حوزه‌ی وب سنجی نوع پیوندهای میان سایت‌ها اهمیت فراوانی دارد و مطالعات وسیعی در این زمینه انجام شده است.

معیار دیگر، آخرین تاریخ روزآمد سازی منبع مورد نظر است. آیا سایت مورد ارزیابی به طور مرتب روزآمد می‌شود یا مدت‌هاست که تولید کننده آن را رها کرده است؟ اهمیت روزآمد سازی در برخی از حوزه‌ها مثل علوم پزشکی و رایانه‌ای بسیار زیاد است؛ چرا که اطلاعات این حوزه‌ها به سرعت کهنه می‌شوند. سرانجام این که باید دید پدیدآورنده سایت تا چه اندازه در ارائه‌ی مطالب بی‌طرف بوده و مطالب خود را بدون سوگیری ارائه کرده است.

نتیجه

بازیابی سریع و ارزیابی دقیق منابع اطلاعاتی موجود در شبکه‌ی وب، از مهم‌ترین مهارت‌هایی است که کاربران اینترنت باید از آن برخوردار باشند. کسب این مهارت‌ها تنها با شناخت بهتر این محیط و آگاهی از فرایندهای تولید و ارائه‌ی اطلاعات میسر است. مقاله‌ی دو بخشی حاضر گام کوچکی در جهت

این امکانات به شمار می‌آیند. در این نظام‌ها کاربران کلیدواژه‌های خود را در اختیار سیستم‌های خبررسانی خودکار^۹ قرار می‌دهند و به محض ورود اطلاعات تازه‌ی منطبق با این کلیدواژه‌ها، پیامی به نشانی پست الکترونیکی فرد متقاضی ارسال می‌شود.

۱۱. جست‌وجوی برای یافتن انبارهای کاه^۹

شکل دیگر جست‌وجو، بیش از آن که مربوط به موضوع یا موضوع‌های مشخصی باشد، مربوط به منابعی است که پاسخ‌گوی پرسش‌های مشخصی هستند. در واقع در این‌جا کاربر به‌جای آن که در جست‌وجوی اطلاعات باشد، در جست‌وجوی منابع اطلاعاتی است؛ مثلاً هرگاه بخواهیم فهرستی از سایت‌ها یا پایگاه‌های اطلاعاتی در زمینه‌ی برنامه‌ریزی درسی تهیه کنیم، بهترین راه برای تهیه‌ی چنین فهرست‌هایی استفاده از موتورهای کاوش و همچنین بازدید از پیوندهای موجود در سایت گروه‌های آموزشی، انجمن‌های علمی و کتابخانه‌های تخصصی در زمینه‌ی موضوعی مورد نظر است.

۱۲. جست‌وجوی بی‌هدف برای سوزن، انبار کاه یا هر

چیز دیگر^{۱۰}

آخرین نوع جست‌وجو، «جست‌وجوی آزاد» است که کاربر بر موضوع مشخصی تمرکز ندارد. در واقع بدون هدف مشخصی به «تورق»^{۱۱} در محیط وب می‌پردازد و چنانچه با موضوع جالبی مواجه شود، آن را دنبال می‌کند. ماتیو کل از این نوع جست‌وجو در همان قالب «سوزن و انبار کاه»، به «سوزن، انبار کاه، هر چیز دیگر» یاد می‌کند. ممکن است چنین جست‌وجویی بی‌فایده به نظر برسد، اما به دلیل پیوندهای فراوانی که میان منابع وب وجود دارد، گاه چنین تورق‌هایی می‌تواند مفید باشد و ممکن است به نتایج خوبی منجر شود. البته همواره باید به خاطر داشت که نباید استمرار در این نوع تورق، به اتلاف وقت بینجامد. از این

به دلیل گستردگی و نبود نظارت بر فرایند تولید و انتشار اطلاعات، بسیاری از منابع موجود در محیط وب از اعتبار لازم برخوردار نیستند. از این رو، همواره باید به ارزیابی اطلاعات به دست آمده بپردازیم و مناسب‌ترین گزینه‌ها را انتخاب کنیم

منابع

1. Kapoun, Jim. (1998) Teaching undergrads Web Evaluation: A Guide for library instruction C&RL News (July / August 1998): 522 - 523, available at: <http://www.library.cornell.edu/olinuris/ref/webcrit.html> (Accessed 22 December 2009).
2. Kirk, E.(1996). Evaluating Information found on the Internet, Johns Hopkins University Website, available at: <http://www.library.jhu.edu/researchhelp/general/evaluating/>.(Accessed 22 December 2009).
3. Smith, Alastair G.(1997) Testing the Surf: Criteria for Evaluating Internet Information Resources. The Public- Access Computer Systems Review 8, No. 3, available at <http://info.lib.uh.edu/pr/v8/n3/smit8n3.html>(Accessed 22 December 2009).

معرفی گزیده‌ای از مبانی این مهارت‌ها بود.

در مجموع، قبل از انجام هر نوع جست‌وجوی اینترنتی باید دید که جست‌وجوی ما در کدام یک از طبقه‌های یاد شده‌ی دوازده گانه قرار می‌گیرد و چگونه می‌توان با صرف کمترین وقت، به بیشترین نتایج مرتبط دست یافت. همچنین باید به خاطر داشت که به دلیل گستردگی و نبود نظارت بفرایند تولید و انتشار اطلاعات، بسیاری از منابع موجود در محیط وب از اعتبار لازم برخوردار نیستند. از این رو، همواره باید با استفاده از معیارهایی که در این مقاله مطرح شد، به ارزیابی اطلاعات به دست آمده بپردازیم و مناسب‌ترین گزینه‌ها را انتخاب کنیم.

پی‌نوشت

1. All the needles in a haystack
2. Systematic Review
3. Affirmation of no needles in the haystack
4. Things like needles in any haystack
5. Let me know whenever a new needle shows up
6. Current Awareness Services
7. Selective Dissemination of information(SDI)
8. Alert Systems
9. Where are the haystacks
10. Needles, haystacks - whatever
11. Browsing
12. Scope, Content, Graphic, Multi - media Design, Purpose, Reviews, Workability, and Cost
13. Accuracy, Authority, objectivity, Currency, and Coverage

